

SÖZLÜ ÇEVİRİ TEKNOLOJİLERİNİN EVRİMİ

Dijital Çağın Dönüşen Dinamikleri

Burcu TÜRKMEN

"En İyi
Akademi, Bir
Kitaplıktır."

SÖZLÜ ÇEVİRİ TEKNOLOJİLERİNİN EVRİMİ Dijital Çağın Dönüşen Dinamikleri

Burcu TÜRKMEN: 0000-0001-5380-0480

Son Okuma: Öğr. Gör. Dr. Sema Koçlu MAMAN

© Gazi Kitabevi Tic. Ltd. Şti.

Bu kitabın Türkiye'deki her türlü yayın hakkı Gazi Kitabevi Tic. Ltd. Şti'ne aittir, tüm hakları saklıdır. Kitabın tamamı veya bir kısmı 5846 sayılı yasanın hükümlerine göre, kitabı yayınlayan firmanın ve yazarlarının önceden izni olmadan elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemiyle çoğaltılamaz, yayımlanamaz, depolanamaz.

ISBN •978-625-8612-71-4

Baskı • Mayıs, Ankara 2026

Dizgi/Mizanpaj • Gazi Kitabevi

Kapak Tasarım • Gazi Kitabevi

Gazi Kitabevi Tic. Ltd. Şti.

Yayıncı Sertifika No: 44884

Merkez
📍 Bahçelievler Mah. 53. Sok. No: 29 Çankaya/ANKARA
☎ 0.312 223 77 73 - 0.312 223 77 17
📞 0.544 225 37 38
📠 0.312 215 14 50
🌐 www.gazikitabevi.com.tr
✉ info@gazikitabevi.com.tr

Sosyal Medya
📘 gazikitabevi
📺 gazikitabevi
📺 gazikitabevi

Saytek Dijital Matbaacılık Sanayi Ticaret Ltd. Şti
Sertifika No: 82296

Matbaa
📍 İvedikösb Mahallesi 1518 Cadde No:107
Yenimahalle Ankara
☎ 0850 302 27 35

ÖNSÖZ

Makine Dinler, İnsan Anlar!

Sözlü çeviri, insanlık tarihinin en eski iletişim ve arabuluculuk yöntemlerinden biri olmasının yanında, her dönemde kendi çağının bilgi, güç ve teknoloji ilişkileri içinde yeniden tanımlanan bir etkinlik olmuştur. Antik dönemlerdeki diplomatik temaslardan modern dönemin çok taraflı müzakerelerine, savaş alanlarından uluslararası mahkemelere uzanan bu geniş yelpazede sözlü çevirmen, yalnızca diller arasında değil, aynı zamanda kültürler, ideolojiler ve beklentiler arasında da geçişi mümkün kılan bir yerde konumlanmıştır. Günümüzde ise sözlü çeviri çalışma biçimleri, yapay zekâ, otomatik konuşma tanıma (ASR), makine çevirisi ve uzaktan iletişim teknolojilerinin hızla gelişmesiyle köklü bir dönüşümden geçmektedir.

Bu kitap, sözlü çeviri ile teknoloji arasındaki ilişkinin ne yeni ne de yüzeysel olduğunu savunarak yola çıkmaktadır. Aksine, teknolojinin sözlü çeviri uygulamaları içinde yer alması, çevirmenin bilişsel yükünü, mesleki rolünü ve etik sorumluluklarını yeniden düşünmeyi zorunlu kılan çok katmanlı bir süreci beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda sözlü çeviri, yalnızca “anlık ve geçici” bir söz edimi olarak değil, dijital kayıt, yeniden kullanım, otomasyon ve gözetim gibi kavramlarla iç içe geçen çok yönlü bir iletişim alanı olarak ele alınmalıdır.

Sözlü çevirinin tarihsel gelişimini ele alan ilk bölüm, bu mesleğin teknolojik gelişmelerden bağımsız düşünülmemeyeceğini göstermeyi amaçlamaktadır. Yazının icadından matbaanın yaygınlaşmasına, kulaklık ve kabin teknolojilerinden günümüz çevrim içi platformlarına uzanan bu çizgide, her teknolojik kırılma sözlü çevirmenin görünürlüğünü ve işlevini yeniden şekillendirmiştir. Bu tarihsel perspektif, günümüzde yaşanan dijital dönüşümün bir kopuştan ziyade, süreklilik içinde değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

İkinci bölümde ele alınan sözlü çeviri türleri ve temel prensipleri, teknolojik araçların neden her bağlamda aynı etkiyi yaratmadığını anlamak açısından kritik bir önem taşımaktadır. Ardıl, simultane, fısıltıyla çeviri gibi farklı türler, teknolojinin sunduğu olanaklardan farklı düzeylerde yararlanmaktadır.

x SÖZLÜ ÇEVİRİ TEKNOLOJİLERİNİN EVRİMİ

Sözlü çeviri süreçleri kimi zaman teknolojiyle desteklenmekte, kimi zaman ise yeni kısıtlarla karşı karşıya kalmaktadır. Bu noktada, çevirmenin mesleki özerkliği ve karar verme süreçleri ön plana çıkmaktadır.

Daniel Gile’nin Çaba Modeli, sözlü çevirinin bilişsel boyutunu anlamada hâlen en etkili kuramsal çerçevelerden biri olmayı sürdürmektedir. Gile’nin de vurguladığı gibi, “simultane çeviri, dikkat kaynaklarının sürekli olarak sınırdaki kullanıldığı bir etkinliktir”. Bu kitapta üçüncü bölüm, sözlü çeviri teknolojilerini Gile’nin Çaba Modeli perspektifinden yorumlayarak, teknolojinin bilişsel yükü azaltıp azaltmadığı sorusunu eleştirel bir bakışla tartışmaktadır. Teknolojinin her zaman bir ‘rahatlatıcı’ unsur olmadığı, kimi durumlarda dikkat dağınıklığı gibi sorunlar yarattığı savunulmaktadır.

Dördüncü ve beşinci bölümler, sözlü çeviri teknolojilerinin kullanım alanlarını ve özellikle dikte ile otomatik konuşma tanıma teknolojilerinin (ASR) çeviri süreçlerine etkisini ele almaktadır. ASR sistemleri, günümüzde anlık altyazı, uzaktan toplantılar ve hibrit etkinliklerde vazgeçilmez hâle gelmiş olsa da aksan çeşitliliği, bağlamsal belirsizlikler ve gürültülü ortamlar gibi sorunlar bu teknolojilerin sınırlılıklarını açıkça ortaya koymaktadır. Bu durum, çevirmenin “hata düzeltici” ve “editör” rolünü daha da belirginleştirmektedir.

Altıncı bölümde tartışılan deepfake teknolojileri, sözlü çeviri bağlamında yalnızca teknik bir yenilik değil, aynı zamanda ciddi etik riskler barındıran bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Sesin ve görüntünün manipüle edilebilir hâle gelmesi, çevirmenin güvenilirlik, doğruluk ve sorumluluk kavramlarıyla ilişkisini yeniden tanımlamayı gerektirmektedir. Çeviri, başkalarının sözlerini temsil etme ve yeniden üretme gücünü içerdiği için doğası gereği etik bir eylem olarak değerlendirilmektedir. Bu eylem, içinde bulunduğumuz dijital çağda daha da hassas bir hâl almıştır.

Yedinci ve sekizinci bölümler, yapay zekâ destekli araçlar, makine çevirisi ve uzaktan sözlü çeviri uygulamalarını odağına almaktadır. Özellikle, pandemi sonrası dönemde yaygınlaşan uzaktan sözlü çeviri, mekânsal sınırları ortadan kaldırırken, çevirmenin bilişsel ve duygusal emeğini görünmez kılma riski de taşımaktadır.

Mobil uygulamalar aracılığıyla sunulan sözlü çeviri çözümleri ise dokuzuncu bölümde ele alınmaktadır. Bu araçların avantajlar sağlarken, profesyonel çeviri ile gündelik iletişim arasındaki sınırları nasıl bulanıklaştırdığı

tartışılmaktadır. Teknolojinin demokratikleştirici potansiyeli kadar, mesleki standartları aşındırma ihtimali de eleştirel biçimde değerlendirilmektedir.

Kitabın son bölümü, sözlü çeviri teknolojileri ve etik sorunlar ekseninde bütüncül bir değerlendirme sunmaktadır. Burada amaç, teknolojiye karşı bir direnç geliştirmek değil, aksine, çevirmenin mesleki bilgi birikimini ve etik pusulasını merkeze alan bilinçli bir teknoloji kullanımını teşvik etmektir. Çünkü, sözlü çeviri her ne kadar araçlarla desteklenirse desteklensin, nihayetinde insan muhakemesi, sorumluluğu ve etik duruşu üzerine kurulu bir pratiktir.

Bu kitabın, çeviribilim alanında çalışmalarını yürüten akademisyenlere, araştırmacılara ve çeviri eğitimi alan çevirmen adayı öğrencilere ve çevirmenlere, sözlü çeviri teknolojilerini bir tehdit ya da bir kurtarıcı olarak görmeden, eleştirel ve bütüncül bir perspektifle değerlendirme imkânı sunmaktadır. Bu kitabın, sözlü çeviri alanında teknolojiye dair tartışmaları derinleştirirken, insan çevirmenin vazgeçilmez rolünü yeniden ve güçlü bir biçimde görünür kılmasını diliyorum. Son olarak şunu unutmamak gerekir ki, makine dinler, insan anlar...

Dr. Öğr. Üyesi Burcu TÜRKMEN

Mayıs 2026